

Hart Endre

Az orosz katonai magánvállalatok és a Wagner Csoport szerepe, illetve működése¹

A tanulmány az egyre nagyobb figyelmet kapó katonai magánvállalatokkal kapcsolatos ismeretekből és tapasztalatokból kiindulva vizsgálja az orosz katonai magánvállalatok, azon belül is elsősorban a Wagner Group kialakulását, működését, szerepvállalását, illetve tevékenységét a kelet-ukrajnai és szíriai háborúk hadszínterein, különös figyelmet fordítva a közelmúlt azon eseményeire, amelyek keretében az Ukrán Biztonsági Szolgálat nagy mennyiségű információt szivárogtatott ki a vállalat kapcsán. Ezenfelül konklúzió gyanánt arra igyekszik választ találni, hogy pontosan milyen jelentősége és szerepe van napjainkban a Wagnerhez hasonlító orosz vállalatoknak, illetve arra, hogy ezek miben különböznek a műfaj nyugati képviselőitől.

Kulcsszavak: katonai magánvállalat, Wagner, kelet-ukrajnai konfliktus, Szíria, Utkin, Slavonic Corps

Hart Endre: Russian Private Military Companies and the Role and Functioning of the Wagner Group

Taking as its starting point the phenomenon of private military companies, which are attracting ever greater attention in the public sphere, the study examines Russian private military companies. It focuses primarily on the development, operations and role of the Wagner Group as well as its activities in the military conflicts in Eastern Ukraine and Syria, with special emphasis on recent events, within the framework of which the Ukrainian security services have acquired a great deal of information pertaining to the company. In addition, and by way of conclusion, the study attempts to ascertain what is exactly the significance and role these days of companies such as Wagner, and how they differ from their Western counterparts.

Keywords: private military company, Wagner, conflict in Eastern Ukraine, Syria, Utkin, Slavonic Corps

A katonai magánvállalatokról

A katonai erő felbérlésének és anyagi ellenjuttatás fejében történő alkalmazásának jelensége nem a modern hadviselés vívmánya vagy a huszadik század újdonsága, hanem jóformán egyidős magának a háborúnak a fogalmával, gyökerei az ókori Egyiptomig is visszavezethetők. A katonai magánvállalatoknak (*private military company* – PMC) dolgozó kontraktorok az esetek túlnyomó többségében szervezett és komoly szakértelemmel irányított, magánkézben lévő szervezetek alkalmazottai. Ez az utóbbi néhány évtized során

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

egyre komolyabb térhódításra szert tevő iparág a nemzetközi hadviselés és biztonságpolitika egyik igen érdekes szegmense.²

A katonai magánvállalatok iparának kialakulása és szinte robbanásszerű fejlődése számos gazdasági, történelmi és politikai okra, illetve eseményre vezethető vissza. Történelmi tekintetben e vállalat típusok kialakulásához mindennél nagyobb lökést adott az évtizedeken át tartó hidegháború, pontosabban annak véget érése. Az ezt követő időszakban ugyanis óriási rés nyílt a biztonsági piacon, hatalmas lehetőséget biztosítva mind a keresleti, mind a kínálati oldal számára. A globális fenyegetések ugyanis veszélyesebbé, változatosabbá és megfoghatatlanabbá váltak, míg ezzel párhuzamosan a fenyegetésekre és konfliktusokra adott tradicionális válaszok hatékonysága mélypontra süllyedt. Ennek az átalakulásnak az egyik következményeként ráadásul a világ számos pontján államkudarcok történtek és instabil területek alakultak ki. A frissen létrejövő katonai magánvállalatoknak ez hatalmas lehetőséget és piacot teremtett, és bizonyos tekintetben ezt úgy is értelmezhetjük, hogy a poszthidegháborús időszak biztonsági réseit igyekeztek kitölteni.

Mindemellett a hadviselés természete is drámai mértékben megváltozott a két szuperhatalom, az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti katonai szembenállás megszűnésével. A fegyveres konfliktusok az 1990-es években ugyanis jellemzően elsősorban már nem államok között zajlottak, hanem helyüket átvették a kisebb volumenű, egyes államokon belüli erőszakos konfliktusok, polgárháborúk. Az 1989 és 1999 közötti évtizedben előforduló 110 lényegesebb fegyveres konfliktus közül például összesen hét volt államok közötti konfliktus, az összes többi pedig államon belüli.³ Mindemellett jelentős szerepet játszott még a PMC-k kialakulásában a hidegháború befejeztével felszabaduló (és piacra kerülő), igencsak tekintélyes mennyiségű fegyver és emberi erőforrás, a fegyveres erőszak terén nem állami szereplők megjelenése (például terrorszervezetek és határokon átívelő méretű drokartellek), az ezeket korlátozni képtelen nemzetközi közösség, illetve az időszakra jellemző nagymértékű privatizáció jelensége is.

A katonai magánvállalatok típusai

A katonai magánvállalatok egyik legelső képviselőjével, az 1965-ben alapított brit Watchguard Internationallal⁴ szemben – amely egyszerre foglalkozott katonai tanácsadással, fegyverek és felszerelések kereskedelmével, kiképzési szolgáltatásokkal és katonai erő bevetésével is – korunk nyugati katonai magánvállalatai az esetek túlnyomó többségében csak az imént felsort szakterületek egyikének tökéletesítésére szorítkoznak. A tevékenységi körök felosztásának eredményeképp a világ katonai magánvállalatai alapvetően öt különböző kategóriára oszlanak:⁵

² Bevezetőként lásd: Elliott D. SCLAR: *The Privatization of Public Service. Lessons from Case Studies*, Economic Policy Institute, Washington D.C., 1997; Elliott D. SCLAR: *You Don't Always Get What You Pay for: The Economics of Privatization*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2000; Peter Warren SINGER: *Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2003.

³ Yusuf ALABARDA: *The Private Military Firms: Historical Evolution and Industry Analysis*, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, 2007.

⁴ The new corporate mercenaries, [online], 2008. 06. 20. Forrás: Telegraph.co.uk [2018. 02. 20.].

⁵ David SHEARER: *Private Armies and Military Intervention. Adelphi Paper 316*, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press, Oxford, 1998.

1. a harcmező frontvonalán tevékenykedő és az adott konfliktusokban közvetlenül részt vevő vagy azt irányító katonai erőt biztosító vállalatokra;
2. a megbízó tevékenységének szempontjából csak másodlagos, kiegészítő jellegű feladatok végrehajtásával foglalkozó katonai támogató vállalatokra;
3. a kiképzéssel, tanácsadással, stratégiai, műveleti és szervezési elemek elvégzésével foglalkozó katonai tanácsadó vállalatokra;
4. a fegyveres biztonsági szolgálatot nyújtó katonai biztonsági vállalatokra (*private security company* – PSC), illetve
5. a tengerek járőrözését, illetve az azon folytatott szállítmányozás biztonsági feladatait ellátó tengeri biztonsági vállalatokra.⁶

Az orosz katonai magánvállalatok kialakulásának gyökerei

A katonai magánvállalatok kialakulását, pontosabban azon belül is a hidegháború végét követő munkaerő, illetve erőforrás nagymértékű felszabadulását tekintve igencsak adja magát a kérdés, hogy mindez hová vezetett Oroszország esetében. A piacon jelenleg jelen lévő PMC-k túlnyomó többsége a nyugati országokból származik, a műfaj keleti képviselőit és működésük részleteit azonban meglehetősen nagy homály fedi, és a nyugati „kollégákhoz” képest igencsak kevés információ áll rendelkezésre velük kapcsolatban. Legelőször talán 2016. december 9-én, egy nemzeti ünnep keretében derült fény Oroszország titkosított félkatonai szándékaira, amikor a közösségi médiafelületeken megjelent egy kép, amelyen együtt szerepelt az eseményen részt vevő Vlagyimir Putyin orosz elnök és a Wagner orosz katonai magánvállalat vezetősége.⁷ A képen szereplő személyek egyikét Dmitrij Utkin néven azonosította a Fontanka nevű orosz nyelvű weboldal, e spekulációt pedig megerősíteni látszik az a tény, miszerint Dmitrij Peszkov – aki 2012 óta Putyin szóvivője – egy, a sajtóval folytatott konferenciahívás során megerősítette, Utkin valóban személyesen tette tiszteletét aznap a Kreml egyik eseményén. A későbbiek fényében egyébként érdekes, hogy Peszkov a beszélgetés során azt állította, hogy nem tud semmiféle katonai magánvállalatról, se arról, hogy Utkin bármilyen álnéven ismert volna, illetve, hogy meghívása okának hátterében csupán az áll, hogy Utkin a Bátorság Rendjének Lovagja (*Cavalier of the Order of Courage*) kitüntetés birtokosa, amelyet kivételes bátorságáért kapott.⁸ Az eseményen egy moszkvai újságíró beszámolója alapján részt vett még az akkor 46 éves Utkin mellett Andrej Trosev is, a Wagner parancsnokhelyettese.

Peszkov két állítása közül azonban egyik sem bizonyul hitelesnek. Ukrajnában harcoló katonák által kiszivárgott információknak köszönhetően ugyanis fény derült arra, hogy a „Wagner” név minden bizonnyal nem más, mint maga Dmitrij Utkin *nomme de guerre*-je, tehát harctéri neve vagy fedőneve. E név használatának kezdete állítólagosan a Szíriából történő hazaérkezéséhez, illetve antiszemitizmusához és a nácizmus iránti

⁶ Kovács Gergely: A katonai magánvállalatok főbb típusai, [online], 2014. 05. 05. Forrás: Old.biztonsagpolitika.hu [2018. 02. 20.].

⁷ J. HAWK – Daniel DEISS – Edwin WATSON: Russian Mercenaries in Syria and around the world, [online], 2017. 01. 28. Forrás: Southfront.org [2018. 02. 20.].

⁸ Suspected Russian Mercenary Leader Attended Kremlin Reception, [online], 2016. 12. 15. Forrás: Reuters.com [2018. 02. 20.].

furcsa elragadtatásához köthető (azáltal, hogy Richard Wagner Adolf Hitler kedvenc zeneszerzője volt). Utkin egyébként 2013-ig a Szpecnaz GRU katonai hírszerző alakulatának parancsnoka volt, ezt követően pedig ugyanezen évben tartalékos tisztté avanzsálva egy rövid ideig Szíriában tartózkodott. A Moran Security Group nevű tengeri biztonsági vállalatcsoporthoz alkalmazottjaként részt vett ugyanezen időszakban a vállalat szomáliai kalózok ellen folytatott műveleteiben is.⁹ Ez utóbbi tény igencsak fontos tényező az orosz katonai magánvállalatok kialakulását illetően, a Moran SG-nél töltött idő és az ott szerzett tapasztalat ugyanis jelentősen hozzájárult az első orosz kísérletek elindításához.

Slavonic Corps

Dmitrij Utkin részese volt Oroszország egyik legelső, mondhatni balul sikerült, „álmagán” katonai vállalat kísérletének, amelynek keretében a Slavonic Corps elnevezésű csoportot 2013-ban rövid időre bevetették Szíriában. A Slavonic Corps (a továbbiakban: SC) technikailag egy hongkongi cég volt, ugyanis míg az emberek, célpontok és épületek fegyveres védelmét ellátó biztonsági magánvállalatok működését engedélyezik az orosz törvények alapján, addig az anyagi ellenjuttatás fejében katonai műveleteket biztosító katonai magánvállalatok a mai napig nem működhetnek legálisan. Az SC-nek két egységét vetették be Szíriában, ahol azonban hamar világossá vált, hogy sem támogatóik, sem pedig a szír kormányerők nem voltak képesek az ígérték szerinti megfelelő felszereléssel ellátni és támogatni azokat.

2013 szeptembere vagy októbere táján a SC megrendelésre 267 alkalmazottját küldte Deir ez-Zór és Homsz városok környékére azzal a hivatalos megbízással, hogy szíriai felkelők ellen védjenek meg kőolajmezőket a térségben. Az alkalmazottak tudomása szerint a műveletet teljeskörűen jóváhagyta az orosz FSZB (Szövetségi Biztonsági Szolgálat), illetve eleinte az a benyomásuk volt, hogy a megbízó személye nem más, mint Bassár al-Aszad. Érkezésükkor azonban tájékoztatták őket, hogy megbízóik magánszemélyek, nem pedig a szír kormány. Nagyobb problémát jelentett azonban, hogy a külföldi kémek által okozott potenciális veszély elkerülésére hivatkozva minden alkalmazottat köteleztek saját fegyvereik és személyazonosító adataik otthonhagyására, illetve az előzetesen megígért korszerű felszerelés (többek között T-72-es harckocsik) helyett jóformán antikönnyűfegyverzetet és működésképtelen páncélozott járműveket kaptak. Mindezeket követően derült fény arra, hogy a hivatalos tájékoztatás ellenére feladatuk nem a kőolajmezők védelmezése, hanem azok dzsihadista kézből történő visszaszerzése lett volna. Mindennek meg is lett az eredménye: az éles harc helyzet legelső jelére ugyanis az oroszok elmenekültek a harcmezőről. Az anyaországba történő hazaérkezést követően ugyanazon FSZB tisztjei, amely tájékoztatásuk szerint jóváhagyta küldetésüket, felelősségre vonták a SC egyes tagjait az orosz büntető törvénykönyv zsoldostevékenység betiltására vonatkozó 348-as cikkelye alapján.¹⁰

Ez az eset számos kérdést felvet, illetve erőteljesen jelzi a korai próbálkozások nagymértékű szervezetlenségét. Fontos tényező, hogy míg a területek, magánszemélyek és szállítá-

⁹ Halya COYNASH: Putin caught honouring notorious Donbas & Syria 'mercenary' commander, [online], 2016. 12. 16. [online]. Forrás: Khpg.com [2018. 02. 20.].

¹⁰ Mark GALEOTTI: Moscows Mercenaries in Syria, [online], 2016. 04. 05. Forrás: Warontherocks.com [2018. 02. 20.].

sok védelmét ellátó katonai biztonsági vállalatok (PSC) működését engedélyezik az orosz törvények, addig a „zsoldos” katonai tevékenységben részt vevő katonai magánvállalatokét szigorúan tiltják – bár e törvény kikerülésére némi magyarázattal szolgál a vállalat hongkongi bejegyzése. Mindemellett, ha egy orosz katonai magánvállalat külföldön szándékozik szerződéses munkát végrehajtani, azt csakis az FSZB hivatalos engedélye után teheti meg, így a fenti eset kapcsán feltételezhető, hogy a 2013-as bevetés során a Szövetségi Biztonsági Szolgálat hivatalosan is azon országok listájára helyezte Szíriát, amelyek területén jóváhagyták a bevetéseket. Szintén igen meglepő tény, hogy az SC feje az FSZB tisztje is volt egyben, és mindebből kiindulva meglehetősen nehéz elhinni, hogy ne tudtak volna a bevetésről. A leginkább észszerű magyarázat a tagadásra így nem más, mint a szervezetlenül végrehajtott és sikertelen küldetés miatt érzett szégyen és az ebből adódó felelősségvállalás elkerülése.¹¹

Másfelől az orosz kormány állítólagosan az Aszad-rezsim és a szír felkelők közötti békeegyezség megkötését szorgalmazza, ami nehezen egyeztethető össze a felek közötti harc erősítésével.

Továbbá a *Foreign Policy* magazin egyik oknyomozó riportja felfedte, hogy az SC Szíriába történő küldésének háttérében álló Moran Security Group (ugyanaz a vállalat, amelynél Utkin teljesítette szolgálatot) egy másik, a Brit Virgin-szigetekre bejegyzett, Neova Holdings Ltd. nevű vállalat 50%-os résztulajdonában áll. Szíriával szemben az Egyesült Királyság is életbe léptette saját szankcióit, mindez pedig azt jelenti, hogy egy olyan vállalat küldött kontraktorokat az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és az Európai Unió által is elmozdítani kívánt kormány támogatására, amelyet brit fennhatóság alá tartozó területen jegyeztettek be.¹² Mindezen tények tudatában meglehetősen nagy bizonyossággal vonható le az a következtetés, miszerint az orosz kormány, minden tagadása ellenére, tudott a kontraktorok szíriai tevékenységéről.

A Wagner Ukrajnában

Kétségtelen, hogy a csupán néhány évvel ezelőtt létrehozott Wagner vállalat reprezentálja Oroszország leginkább ambiciózus kísérletét egy hazai PMC létrehozására. Az Utkin által vezetett szervezetet bizonyítottan eddig két jelentősebb hadszíntéren vetették be: a már említett Szíria mellett Ukrajnában történő szerepvállalása nemcsak aktualitás, de az időbeliség szempontjából is elsőbbséget élvez. 2017. november 2-án az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) közleményt bocsátott ki, amelynek keretében több mint 150 Wagner-alkalmazott megnevezése mellett olyan titkos lehallgatások jegyzőkönyveit is nyilvánosságra hozták, amelyek állítólag bizonyítják a vállalat kapcsolatát az orosz haderővel, illetve a Wagner részvételét a Donbassz régió kulcsfontosságú ütközeteiben. Az SZBU állítása szerint a katonai magánvállalat aktívan kivette részét az ukrán fegyveres erők ellen folytatott harcban 2014–2015-ben. Ihor Huskov, az SZBU vezetője így nyilatkozott: „A mai napon olyan orosz

¹¹ James MILLER: The Insane Story of Russian Mercenaries Fighting for the Syrian Regime, [online], 2013. 11. 24. Forrás: HuffingtonPost.com [2018. 02. 20.].

¹² Ukraine reports on Russian private military companies' crimes to EP, [online], 2017. 10. 19. Forrás: Unian.info [2018. 02. 20.].

zsoldosokról osztunk meg információt, akik részt vettek az ATO¹³ csapatai ellen folytatott harci tevékenységekben, különösképp a debalcevei csatában.”¹⁴

Debalceve a kelet-ukrajnai Donyeck megyében található város, amely kulcsfontosságú vasúti csomópontja a Donbassz régiónak, és ahonnan 2014 júliusában az ukrán csapatok kiűzték a szakadárokat. Oroszországnak azonban létfontosságúnak számított az elfoglalt donbasszi területeken belül található vasúti csomópont ellenőrzése annak érdekében, hogy biztosíthassa a szakadár erők lőszerellátását. A debalcevei csata 2014 legvégén tört ki és 2015 februárjáig tartott, amikor az ukrán haderő elhagyta a várost. A harcok azonban még napokkal a tűzszünetet körvonalazódó 2015-ös második minszki jegyzőkönyv aláírása után is folytatódtak, ugyanis az orosz haderő nyilvánvalóan a legkevésbé sem szerette volna átengedni a Donyecket és Luhanszket összekötő, kritikus fontosságú várost.¹⁵

Ekkor, 2015. február 14-én zajlott le azon négy felvett beszélgetés egyike, amelyet az SZBU 2017 novemberében közzé tett. A hangfelvételen Utkin arról számol be, hogy február 13-án 11 embere sérült meg a heves harcokban, illetve két harckocsija ment tönkre, Trosev pedig megjegyzi, hogy a sebesült Wagner-zsoldosok száma elérte a 66-ot.¹⁶

Az SZBU által feltöltött második hangfelvétel valamivel korábbi, és egy 2014 júniusában lefőtt ukrán Il-76-os katonai teherszállító repülőgépről szól. A párbeszéd Igor Plotnyickij, az önhatalmúlag kikiáltott Luhanszki Népköztársaság elnöke és a Wagner egyik tisztje, Andrej Patrusov között zajlik, amelynek során utóbbi beszámol Plotnyickijnek a repülőgép rakéta-sorozatvetővel történő lelövéséről.¹⁷

A harmadik párbeszéd során ismét Utkint hallhatjuk, amint 2015. január 28-án az orosz hadsereg egyik magas rangú tisztjével, Jevgenyij Nyikiforovval folytat beszélgetést, és meglehetősen feldúlt állapotban tájékoztatja őt a Wagner újabb, jelentős mértékű veszteségeiről.¹⁸

Az utolsó felvételben ismét Utkin és Trosev szerepel, feltételezhetően 2015. február 25-én, és a két férfi ismét katonai veszteségekről, illetve egy „több százmillió” összegről beszél, amely minden bizonnyal rubelben értendő, és amit a Wagner-alkalmazottak követelnek egy állítólagos ígéret alapján. Utkin tagadja, hogy bármilyen efféle információ tőle származna, és egy bizonyos „Molkinót” vádol az információ kiszivárogtatásával. A Molkinóra való hivatkozással vélhetően egy olyan Oroszországban található katonai támaszponton utal, amely az orosz Felderítő Főcsoportfőnökség (GRU) 10. dandárjának, a 85-ös, 95-ös és 551-es különleges műveleti egységnek, továbbá egy kiképző zászlóaljnak, illetve orvosoknak és adminisztrátoroknak ad otthont. 2016-ban az orosz médiában keringtek olyan hírek, miszerint a Wagner katonái ezen a támaszponton részesültek kiképzésben a későbbi szíriai bevetésükre való felkészülés jegyében. Az SZBU beszámolója alapján a katonai magánvállalat ugyanazon alkalmazottjait küldték később Szíriába, akik az orosz hadsereg

¹³ *Antiteroriszticsna Operacija* – az ukrán kormánynak a kelet-ukrajnai, Moszkva által támogatott szakadárok elleni terroristaellenes művelete.

¹⁴ Ukraine names over 150 mercenaries from „Putin’s private army” fighting in Ukraine and Syria, [online], 2017. 11. 04. Forrás: Euromaidanpress.com [2018. 02. 20.].

¹⁵ The Minsk Agreement: 2 years two deals- but no agreement Oleg Jegorov, [online], 2016. 09. 05. Forrás: Rbth.com [2018. 02. 20.].

¹⁶ Ukraine names over 150 mercenaries..., *i. m.*

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

oldalán küzdöttek Ukrajnában, ráadásul állításuk szerint ezek az illetők polgári személyek elleni bűncselekmények elkövetésével is vádolhatók.¹⁹

Az Ukrán Biztonsági Szolgálat végezetül olyan információkat is napvilágra hozott a Wagnert illetően, amelyekkel kapcsolatban az eddigiek során csupán spekulációkra és becslésekre lehetett támaszkodni. Természetesen ameddig a tájékoztatás nem magától az orosz kormánytól, hanem külső forrástól származik, addig teljes bizonyossággal lehetetlen megállapítani ezen adatok hitelességét, a közlemény szerint azonban a katonai magánvállalat magas szinten képzett katonai alkalmazottainak száma 2000 és 5000²⁰ fő között mozog, emellett pedig modern könnyűfegyverzettel, valamint harckocsikkal, tarackokkal és tüzérségi eszközökkel, konkrétan rakéta-sorozatvetőkkel is rendelkezik. Mindemellett az is kiderült, hogy a vállalat a kiképzéseit a rosztovi körzetben található Molokino mellett, egyik titkos létesítményében tartja, illetve hogy Utkin mindössze egyetlen embernek tartozik elszámolással, mégpedig egy bizonyos Jevgenyij Prigozsinnal, aki egy Putyinhoz igen közel álló oligarcha, és akit gyakran „Putyin vendéglőse” néven is emlegetnek.²¹

Természetesen Prigozsinnal nemcsak éttermekkel foglalkozik; a vállalkozó olyan szervezettekkel áll kapcsolatban, amelyek az orosz hadsereg bizonyos megrendeléseire biztosítanak monopóliumot, illetőleg olyan cégekkel, amelyek Szíriában zajtó kőolaj- és földgázkiutalások védelmével foglalkoznak. Amennyiben lehet hinni ezeknek az állításoknak, a kiutalások erőforrások egynegyede közvetlen Prigozsinnal kerül.²²

Összességében tehát kijelenthető, hogy az ukrajnai eseményekben a Krím elfoglalásától kezdve az Il-76-os típusú teherszállító repülőgép lelövésén keresztül a debalcevei ütközetig a Wagner-csoport meglehetősen fontos szerepet játszott. Tevékenységük ebben az esetben leginkább az orosz állami haderő egyfajta kiegészítőjeként, kiegészítőjeként jellemezhető.

A Wagner Szíriában

Amikor Oroszország 2015. szeptemberében megkezdte szíriai beavatkozását, a kormány csupán egy rövid, légi hadművelet-sorozatáról beszélt. A szárazföldi erők alkalmazása tabunak számított, különösen az orosz lakosságnak a Szovjetunió afganisztáni háborújával kapcsolatos kellemetlen emlékei miatt. Bár a földi csapatok használatának korlátozása a veszteségek minimalizását is szolgálja, Oroszország eddig hivatalosan 41 szíriai halálesetről számolt be, többek között egy magas beosztású főtisztéról is, aki 2017 szeptemberében Deir ez-Zór közelében vesztette életét, miközben éppen Szíria ötödik önkéntes hadtestét vezette.²³

Ugyanakkor az oknyomozó újságírók többsége úgy véli, a valós veszteségek száma ennél jóval magasabb, különösen a hadszíntéren részt vevő, Wagnerhez köthető katonák köréből. Tekintettel arra, hogy a Wagner létjogosultságát és részvételét Szíriában sem ismerték el

¹⁹ Uo.

²⁰ Russia flies 2000 mercenary troops into Syria, [online], 2017. 08. 02. Forrás: Debka.com [2018. 02. 20.].

²¹ Uo.

²² Wagner mercenaries Putin's Private Army in Donbas, [online], 2017. 10. 19. Forrás: Unian.info [2018. 02. 20.].

²³ Russian lieutenant-general killed in ISIS shelling near Deir ez-Zor, Syria – MoD, [online], 2017. 09. 24. Forrás: Rt.com [2018. 02. 20.].

hivatalosan, semmilyen biztos adat nem áll rendelkezésre arról, hogy a vállalatnak vajon hány alkalmazottja teljesít szolgálatot a térségben. Egyes becslések szerint az országban tartózkodó kontraktorok száma már a kezdeti időszakban is meghaladta a 400-at, 2016-ban azonban ezt a számot már 1100-1600 körülire becsülték, ráadásul ezen alkalmazottak nagy valószínűség szerint sokkal nagyobb számban vesznek részt frontvonalbeli harcokban a reguláris haderő tagjainál.²⁴ A vállalat – Ukrajnában történő szerepléséhez hasonlóan – Szíriában is meghatározhatatlan számú veszteséget szenvedett.

Az RBC orosz médiacsoport egy nyílt forrásokkal operáló információs kutatócsoporttal közös nyomozás során derített fényt hat, 2016-ban Szíriában elhunyt Wagner-alkalmazott esetére. Nagyon érdekes jelenség, hogy Oroszországban az utóbbi években a témával kapcsolatos nyomozások egyik fő forrásává a közösségi média vált, ahová többek között az orosz hadsereg katonái is óvatlanul és/vagy akaratlanul olyan információkat töltöttek fel, amelyek egész biztosan nem jutnának át a hivatalos cenzúrán. Ahogyan a Kremlben együtt mutatkozó Putyin elnökre és Wagner-tulajdonosra, úgy a Szíriában elhunyt alkalmazottakra is a közösségi médiában bukkantak rá. Ezen haláleseteket az orosz Védelmi Minisztérium a mai napig nem erősítette meg, és az RBC becslései szerint a szíriai műveletek 2015-ös elindítása óta több mint 36 dokumentálatlan haláleset történt a Szíriában harcoló orosz erők soraiban, amelyek nagy valószínűséggel szintén a Wagnerrel hozhatók összefüggésbe.²⁵

A legfrissebb bizonyíték a Wagner szíriai szerepvállalására 2017 októberében látott napvilágot egy, az Iszlám Állam dzsihadistái által feltöltött videóban, amelyben két elfogott orosz katona (akik közül az egyik Roman Szergejevics Zabolotnyijként azonosítja magát) azt állítja, hogy a már korábban többször említett Deir ez-Zór közeli csatában fogták el őket. Az orosz Védelmi Minisztérium természetesen ez esetben is tagadta, hogy a hadsereg bármelyik tagja is eltűnt volna, a felvételen szereplő katonák családjai és barátai pedig úgy nyilatkoztak az orosz médiának, hogy azok nem az orosz hadsereg tagjaiként, hanem a Wagner vállalat alkalmazottjaiként érkeztek Szíriába.²⁶

A résztvevők és halálesetek számához hasonlóan szintén igen keveset lehet bizonyosan tudni a vállalat pontos tevékenységeiről az országban. Annyit tudni lehet, hogy Utkin emberei 2016-ban Palmüra térségében úgynevezett „*shock troops*”-ként, azaz egyfajta rohamosztagként, azonnali támadásra bevethető alakulatként működtek a szír hadsereg oldalán – ezt állítja legalábbis Mark Galeotti, a prágai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének szakértője.²⁷ Mindez alapján az sem tűnik kétségbe vonhatónak, hogy a katonai magánvállalat melyik oldal mellett áll a harcokban. E téren tehát az SC első bevetéseihez képest látszólag semmi nem változott, csupán a szerepvállalás hatékonyságának mértéke.

²⁴ Russian Private Military Company Spotted In Syria, [online], 2016. 08. 26. Forrás: Rbth.com [2018. 02. 20.].

²⁵ More Russian Fighters from private „Wagner Group” Die in Syria, [online], 2017. 03. 22. Forrás: TheMoscowTimes.com [2018. 02. 20.].

²⁶ How Wagner came to Syria, [online], 2017. 11. 02. Forrás: Economist.com [2018. 02. 20.].

²⁷ Thousands of private Russian fighters in Syria under ‘Wagner’ force, investigations claim, [online], 2017. 12. 14. Forrás: News.com.au [2018. 02. 20.].

Egy elhunyt kontraktor barátnőjének nyilatkozata²⁸ szerint az utóbbi néhány évben a vállalat nemcsak Molkinóban, hanem Krasznodarban is tart kiképzéseket egy katonai támaszponton. A jelentkezőknek meglehetősen magas, átszámolva körülbelül 4000 amerikai dolláros fizetéseket ígérnek havonta, ugyanakkor a hölgy nyilatkozata szerint a harcosok csupán ennek az összegnek a felét kapják ténylegesen kézhez, míg a harcokban elhunyt kontraktorok családjai az elhunyt rendfokozatának és feladatkörének függvényében egyszeri 22 500–52 000 dollár közötti juttatásokban részesülnek. Azt is hozzátette, hogy a Wagner által aláírt szerződés meglehetősen szigorú feltételeket is tartalmaz, például megtiltja a holttest azonosításának céljából a koporsó kinyitását. 2017. szeptember 28-án 12 koporsó érkezett a rosztovi repülőtérre, ahol azokat nem a családtagok, hanem a Wagner egy képviselője várta, a rokonok ugyanis semmilyen hivatalos tájékoztatást nem kaptak.²⁹

Az orosz kormány szemszögéből

Oroszországban 2012-ben merült fel először elit politikai körökben a katonai magánvállalatok (*csasztnije vojennije kompanyii – CSVK*) gyakorlati alkalmazásának és létrehozásának a gondolata.³⁰ A védelmi szektor alapvetően hajlamos volt negatívan tekinteni a katonai magánvállalatokra, illetve azok tevékenységére, azok ugyanis nézőpontjuk szerint alapjaiban ássák alá az állam erőszak-monopóliumát. Ennek ellenére azonban 2012. április 11-én lendületet vett az alkalmazásukkal kapcsolatos vita, amikor Putyin elnök az állami Duma egyik kérdésére válaszolva azt állította, hogy támogatja egy orosz katonai magánvállalat létrehozásának elképzelését.

Sejthető azonban, hogy a színpalak mögött már legkorábban 2008-ban felmerült a gondolat, amikor a Gazprom és a Transznyefty állami vállalatok engedélyt kaptak fegyveres erőszak alkalmazására termelési létesítményeik védelmének céljából. Mindazonáltal a két vállalatnak biztosított engedély szinte teljesen észrevétlen maradt a média és a nagyközönség igen korlátozott érdeklődése miatt. Putyin katonai magánvállalatokhoz fűződő pozitív hozzáállásának köszönhetően szintén 2012-ben a Duma egyik tagja, Alekszej Mitrofanov azt javasolta, hogy egy parlamenti bizottság vizsgálja meg a jogi lehetőségeket a katonai magánvállalatok oroszországi létrehozására, illetve arra, hogy ezek milyen kapcsolatban állnának Oroszország nemzeti érdekeivel. Válaszképpen még ugyanebben az évben egy törvényjavaslatot terjesztettek a Duma elé, amelyből azonban egészen a mai napig nem valósult meg semmi. Szergej Sojgu védelmi miniszter nemrégiben újra szembesült a kérdéssel, amikor 2017. február 22-én, szintén a Duma előtt megkérdezték a törvényjavaslat ismételt áttekintéséről, ő azonban nem kívánt ehhez hozzászólni. Bár hivatalosan nem kapcsolódik a katonai magánvállalatok szabályozásához, jövőjüket tekintve mégis hatal-

²⁸ Relatives admit existence of Russia's 'Wagner mercenary army' in Syria, [online], 2017. 10. 13. Forrás: Middleeastmonitor.com [2018. 02. 20.].

²⁹ Uo.

³⁰ Niklas EKLUND – Jörgen ELFVING: Russian Private Military Companies – Redwater?, [online], 2017. 03. 22. Forrás: Jamestown.org [2018. 02. 20.].

mas jelentőségű a 2016 novemberében elfogadott törvény,³¹ amely engedélyezi orosz állampolgárok számára az egy évnél rövidebb szerződéses katonai szolgálatteljesítést.³²

A katonai magánvállalatokkal kapcsolatos törvények minimális száma ellenére napjainkban legalább tíz ilyen szervezet létezik Oroszországban. Ezek jelentős része olyan, mint az RSB Group nevű katonai-biztonsági vállalat, amely valójában sem az orosz büntetőtörvénykönyv zsoldostevékenység betiltására vonatkozó 348. cikkelyét, sem pedig a fegyveres támadó erőszakot alkalmazó vállalatok működését tiltó törvényeket nem sérti, ráadásul mindenki által elérhető nyilvános weboldallal is rendelkezik, amelyen a bemutatkozásában többek között ez áll: „A vállalat tevékenységei szigorúan Oroszország, illetve azon ország törvényeinek szellemében zajlanak, melyek területén az RSB Group orosz cégek érdekeit védi. Fontos hangsúlyozni, hogy az RSB nem vesz részt fegyveres konfliktusokban, [...] továbbá nem nyújt konzultációt semmilyen csoportnak, amely terrorista szervezetekkel hozható összefüggésbe. A vállalat ezenfelül nem vesz részt sem kormányok megdöntésében, sem pedig olyan tevékenységekben, amelyek emberi jogokat, nemzetközi jogot vagy egyezményeket sérthetne.”³³ Mindettől persze nagymértékben eltér a Wagner, amely gyakorlatilag kollektívan megsérti az összes rá vonatkozó orosz törvényt azzal, hogy fegyveres harcokban vesz részt külföldön, még ha azok száma meglehetősen csekély is.

Összehasonlítás a nyugati katonai magánvállalatokkal

Mindenekelőtt a két szféra kialakulása közötti alapvető különbségeket érdemes szemügyre venni. Ezek ideje közel sem említhető egy lapon: a mai formájukhoz is hasonló nyugati PMC-k ugyanis már évtizedek óta léteznek és formálódnak, míg Oroszországban ugyanez kevesebb mint tíz év alatt, a 21. század során kezdett kialakulni. A legnevezetesebb nyugati vállalatok (például a Blackwater, a Kellogg Brown and Root) eredetileg a civil szférában kezdtek növekedni, majd a biztonsági és katonai szolgáltatások iparába való átlépésen keresztül egészen a nemzeti katonai haderő *de facto* meghosszabbításáig fejlődtek, bizonyos értelemben kitöltve a reguláris hadseregek és a különleges egységek által végzett tevékenységek közt táguló rést. Fejlődésük éveken át tartott, és esetenként a piaci igényeknek (például a kalóztámadások növekedésének hatására tengeri-biztonsági vállalatok létrejötte), egyéb esetekben pedig a balul elsült műveleteknek megfelelően – például a Blackwater vállalat Nisour téri (Bagdad, Irak) incidense, amelynek során 17 civil veszítette életét egy utcai lövöldözésben³⁴ – változtatták profiljukat és tevékenységi körüket. Fontos szempont emellett, hogy a nyugati magánvállalatok szélesen diverzifikáltak, és egy szabad kereskedelmi piacon működnek, egymás között versengve, a jogszabályok által szabott, többé-kevésbé pontos keretek között. Ezzel szemben Oroszországban a nyugati modellhez hasonló koncepció igénye „hivatalosan” csupán nagyjából öt évvel ezelőtt merült fel.

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ RBS Group – About, [online]. Forrás: Rsb-group.org [2018. 02. 20.].

³⁴ Nicky Woolf: Former Blackwater guards sentenced for massacre of unarmed Iraqi civilians, [online], 2015. 04. 14. Forrás: TheGuardian.com [2018. 02. 20.].

Szintén számottevő különbség, hogy míg a felelősségre vonhatóság kérdése meglehetősen homályos, és nyugaton is egy igen nehezen megfogható szürke zónában mozog, addig a vállalatok léte és működése az esetek túlnyomó többségben teljesen legális, tevékenységi köre pedig nyilvános. Ezzel szemben azonban Oroszországban az RSB-hez hasonló, fegyveres konfliktusban való részvételt nem vállaló vállalatokat leszámítva, minden katonai szolgáltatást nyújtó vállalat működése törvényileg tiltott, a jelenlegi szabályozás szerint az ugyanis zsoldostevékenységeknek minősül.³⁵

Megfigyelhető azonban, hogy a két kategória fejlődése a legkevésbé sem párhuzamos útvonalon haladt, sokkal inkább az egyik a másikból fejlődött ki, a sorrend pedig teljesen egyértelmű. A mai, Oroszországban létező és tevékenykedő katonai magánvállalatok rengeteget köszönhetnek nyugati társaiknak, ugyanis a létrehozásukhoz szükséges elméleti alapot teljes mértékben ők szolgáltatták. Bár a Wagner-típusú vállalatok esetében a létrehozás szándéka közel sem ugyanazt a célt szolgálja, mint aminek nevében a nyugati cégek működnek, mi sem mutatja jobban a tényt, miszerint az orosz PMC-k nyugati mintára jöttek létre, mint Dmitrij Utkin tengeri biztonsági vállalatoknál teljesített szolgálata, amit követően, tapasztalatait felhasználva, a ma ismert legnagyobb orosz katonai magánvállalat hivatalos vezetőjévé vált.

A Wagner valódi szerepe és jövője

Felmerül tehát a kérdés, hogy mi a Wagner valódi szerepe? Ugyan a médiában is magánvállalként hivatkoznak rá, teljesen egyértelmű, hogy a magánszemélyek által szabad piacon és saját irányítási akarattal rendelkező amerikai vállalatokkal ellentétben ez esetben teljes mértékben állami érdekek érvényesülnek, és a jelenlegi és jövőbeli orosz cégek is egyértelműen a kormány akaratával egybecsengően cselekszenek majd. Egy következtetés tehát mindenekelőtt levonható: a Wagner Group nem hagyományos értelemben vett katonai magánvállalat.

Nem legális keretek között működik, tevékenységi köre nem nyilvános, nem az állami reguláris hadsereg kiegészítéseképpen szolgál, de mindenekelőtt a legfontosabb, hogy nem haszonorientált vállalkozás. Így a rendelkezésre álló információk alapján a legkézenfekvőbb válasz a Wagner szerepét illetően az, hogy a „vállalat” egész egyszerűen amolyan „proxy hadseregeként” működik, és az olyan feladatok elvégzésére alkalmas a kormány rendelkezései alapján, amelyek esetében fontos a veszteségekkel kapcsolatos beszámolók, illetve a művelet egészének titokban tartása.

Az orosz katonai szektor a kezdeti szkepticizmus ellenére most már egyértelműen lát potenciált a Wagnerhez hasonló csoportok használatában, azok ugyanis letagadhatóságot biztosítanak mind az általuk véghez vitt műveletek, mind az elvesztett emberi életek tekintetében, mindennél fogva pedig segítenek fenntartani Oroszország egyes külföldi katonai műveleteinek titkosságát.

Az érem másik oldalán azonban az látható, hogy a Wagner és az orosz védelmi minisztérium kapcsolata korántsem zökkenőmentes. Az ukránok által kiszivároztatott információk

³⁵ ALABARDA: *i. m.*

ugyanis rávilágítottak bizonyos fegyverkezeléssel és fizetési késleltetésekkel kapcsolatos súlyos problémákra, egyes információk szerint ráadásul az elhunyt Wagner-alkalmazottakat már nem katonai repülőgépeken szállítatják Rosztovba, hanem utasszállító gépek rakodótereiben, ami sem a titkosságát, sem az eljárás méltóságát illetően nem azonos az elesett katonák kezelési módjával.³⁶

Az orosz katonai magánvállalatok jövőjét természetesen számos tényező befolyásolja, a nemrégiben Ukrajna által kiszivárogtatott számottevő mennyiségű információtól kezdve a nemzetközi viszonyok alakulásán át a hadsereghez fűződő viszonyig, mégis az egyik legfontosabb ezek közül nem más, mint a korábban említett, 2016. november 9-én elfogadott törvény, amely a szerződéses alapú katonai szolgáltatásokat szabályozza Oroszországban. Ez lehetőséget biztosít a civileknek is arra, hogy rövid idejű, egy évig terjedő katonai szolgálatra jelentkezzenek, ami elméletileg azt a célt szolgálja, hogy ellássa az országot kellő mennyiségű élőerővel olyan vészhelyzetek esetén, mint amilyen az alkotmányos rend helyreállítása, egy természeti katasztrófa, vagy a terrorelhárítás.³⁷

Ennélfogva legalább három valószínűsíthető irány létezik az orosz katonai magánvállalatok jövőjét illetően: az egyik, a papíron PMC-khez hasonlító, ám a valóságban hadsereg által támogatott, és az állam által irányított Wagner típusú vállalkozások továbbfejlesztése és használata. A második lehetőség valahol az újdonsült, rövid távú szerződéses szolgálatok gyakorlati kiaknázásában rejlik. Oroszország azonban állítólag³⁸ tesztel egy harmadik lehetőséget is, amely szerint minden katonai magánvállalatot egy, a honvédelmi szövetséghez (*Dobrovolnoje obscsesztvo szogyejstvija armii, aviacii i flotu – DOSZAAF*) hasonló félkatonai szervezet égisze alá helyezne, erről azonban az előző két eshetőségnél is kevesebbet lehet tudni, csupán spekulációkra lehet támaszkodni.

Összességében úgy tűnik, hogy Oroszország ismét kipróbálta egy nyugati minta átvételét, ám sajátos igényeire szabta azt. Ahhoz azonban semmi kétség nem fér, hogy vagy a jelenlegi formájában, vagy a potenciális továbbfejlesztések egyikének megvalósulása esetén találkozni fogunk még orosz katonai magánvállalatokkal a jelenlegi nemzetközi hadszíntereken és a jövő fegyveres konfliktusaiban egyaránt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALABARDA, Yusuf: *The Private Military Firms: Historical Evolution and Industry Analysis*, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, 2007
- COYNASH, Halya: Putin caught honouring notorious Donbas & Syria 'mercenary' commander, [online], 2016. 12. 16. Forrás: Khpg.com [2018. 02. 20.]
- EKLUND, Niklas – ELFVING, Jörgen: Russian Private Military Companies – Redwater?, [online], 2017. 03. 22. Forrás: Jamestown.org [2018. 02. 20.]
- GALEOTTI, Mark: Moscows Mercenaries in Syria, [online], 2016. 04. 05. Forrás: Warontherocks.com [2018. 02. 20.]

³⁶ Wagner mercenaries..., *i. m.*

³⁷ The Russian military may begin recruiting soldiers for short, special, one-off military tasks around the globe, [online], 2016. 10. 17. Forrás: TheMoscowTimes.com [2018. 02. 20.]

³⁸ EKLUND–ELFVING: *i. m.*

- HAWK, J. – DEISS, Daniel – WATSON, Edwin: Russian Mercenaries in Syria and around the world, [online], 2017. 01. 28. Forrás: Southfront.org [2018. 02. 20.]
- How Wagner came to Syria, [online], 2017. 11. 02. Forrás: Economist.com [2018. 02. 20.]
- Kovács Gergely: A katonai magánvállalatok főbb típusai, [online], 2014. 05. 05. Forrás: Old.biztonsagpolitika.hu [2018. 02. 20.]
- MILLER, James: The Insane Story of Russian Mercenaries Fighting for the Syrian Regime, [online], 2013. 11. 24. Forrás: HuffingtonPost.com [2018. 02. 20.]
- More Russian Fighters from private „Wagner Group” Die in Syria, [online], 2017. 03. 22. Forrás: TheMoscowTimes.com [2018. 02. 20.]
- RBS Group – About, [online]. Forrás: Rsb-group.org [2018. 02. 20.]
- Relatives admit existence of Russia’s ‘Wagner mercenary army’ in Syria, [online], 2017. 10. 13. Forrás: Middleeastmonitor.com [2018. 02. 20.]
- Russia flies 2000 mercenary troops into syria, [online], 2017. 08. 02. Forrás: Debka.com [2018. 02. 20.]
- Russian lieutenant-general killed in ISIS shelling near Deir ez-Zor, Syria – MoD, [online], 2017. 09. 24. Forrás: Rt.com [2018. 02. 20.]
- Russian Private Military Company Spotted In Syria, [online], 2016. 08. 26. Forrás: Rbth.com [2018. 02. 20.]
- SCLAR, Elliott D.: *The Privatization of Public Service. Lessons from Case Studies*, Economic Policy Institute, Washington D.C., 1997
- SCLAR, Elliott D.: *You Don’t Always Get What You Pay for: The Economics of Privatization*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2000
- SHEARER, David: *Private Armies and Military Intervention, Adelphi Paper 316*, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press, Oxford, 1998
- SINGER, Peter Warren: *Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2003
- Suspected Russian Mercenary Leader Attended Kremlin Reception, [online], 2016. 12. 15. Forrás: Reuters.com [2018. 02. 20.]
- The Minsk Agreement: 2 years two deals- but no agreement Oleg Jegorov, [online], 2016. 09. 05. Forrás: Rbth.com [2018. 02. 20.]
- The new corporate merceneries, [online], 2008. 06. 20. Forrás: Telegraph.co.uk [2018. 02. 20.]
- The Russian military may begin recruiting soldiers for short, special, one-off military tasks around the globe, [online], 2016. 10. 17. Forrás: TheMoscowTimes.com [2018. 02. 20.]
- Ukraine names over 150 mercenaries from „Putin’s private army” fighting in Ukraine and Syria, [online], 2017. 11. 04. Forrás: Euromaidanpress.com [2018. 02. 20.]
- Ukraine reports on Russian private military companies’ crimes to EP, [online], 2017. 10. 19. Forrás: Unian.info [2018. 02. 20.]
- Wagner mercenaries Putin’s Private Army in Donbas, [online], 2017. 10. 19. Forrás: Unian.info [2018. 02. 20.]
- WOOLF, Nicky: Former Blackwater guards sentenced for massacre of unarmed Iraqi civilians, [online], 2015. 04. 14. Forrás: TheGuardian.com [2018. 02. 20.]